

על הגאולה; ובכלל – אם יש הלכות שיהודים רבים, גם כאלה שאינם שומרי תורה ומצוות, מקפידים עליהן במיוחד, הרי שאלו דיני אבלות, המבטאים את הצער על המוות. בית הקברות הוא המקום שבו נראה הכי הרבה חובשי כיפה, ורבים יקפידו על אמירת קדיש, שבעה וקיום אזכרות.

עולה הרושם אפוא שתודעה יהודית-דתית הופכת את היהודי לרציני יותר, מאופק יותר וגם עצוב יותר. התודעה ההיסטורית המפותחת שלו גורמת לו לחיות את הטראומות הלאומיות מן העבר בצורה עמוקה יותר. מן העבר השני, הציפייה המשיחית לתיקון עולם תגרום לו לחיות בתודעה מתמדת של חוסר והחמצה. המציאות הריאלית תמיד תהיה חסרה לעומת השאיפה האוטופית. דבר זה יוביל להדגשת החטאים וההחמצות יותר מההישגים וההצלחות. הקללות תמיד תהיינה מרובות על הברכות. דתיים רבים יתפסו את הקיום היהודי כחוויה בודדה של עם מסכן שהעולם אוהב לשנוא ומיחל לחיסולו. לכן יהודים יהיו טובים במיוחד בלהיות עצובים, להצטער על המצב הקיים ואף להתלונן.

האמת היא, שאלמלא היה משה מוסר בידינו את ספר דברים, כנראה שהרושם הזה היה נכון. התורה מלאה בסיפורים על חטאי עם ישראל וכוללת לא מעט עונשים ואיומים. גם ספרי הנביאים רוויים בתוכחות על התנהגותו הקלוקלת של עם ישראל ובנבואות זעם על העתיד לקרות. החרדה מרובה מהשלווה. האיום מרובה מההבטחה. הצער והפחד באמת נתפסים כפרדיגמת היסוד של תורת משה.

אבל את כל זה משנה משה בספר דברים, ובמיוחד בפרשת ראה. לא פחות מן התוכן, מעצב משה מחדש בספר דברים את התודעה הדתית. במקום (רק) פחד ויראה, הוא מדבר הרבה על אהבה ונאמנות. במקום (רק) ציות הוא מדבר על הברכה הגלומה בקיום התורה. ובפרשת ראה, שינוי התודעה נעשה באופן מיוחד על ידי הכנסת גורם נוסף לקיום התורה בארץ, והוא השמחה. אם במהלך ארבעת חומשי התורה הראשונים, עניין השמחה הוזכר רק פעם אחד בכל חומש, בנאמו האחרון של משה, עניין השמחה מופיע לא פחות מ-12 פעמים.

שבע מתוכן (מספר טיפולוגי בתורה) בפרשת ראה: "ושמחת בחגך", "ושמחת לפני ה' אלוהיך", "ושמחתכם בכל משלח ידכם", וכן הלאה. בפרשת כי תבא השמחה תהפוך

יהדות זה שמחה

מהי חוויית היסוד של היהדות? כיצד היהודי חווה את היהדות שלו?

בספרה עטור הפרסים ה"סבל כזהות: פרדיגמה יהודית" (**Suffering as Identity: The Jewish Paradigm**) משנת 2010, טענה המחברת שרה בנבסה, שהתשובה

לכך היא אחת: סבל. תוך שהיא סוקרת את ההיסטוריה היהודית, מימי התנ"ך ועד ימינו, טוענת המחברת שחוויית הסבל היא אחד הגורמים המשמעותיים והמרכזיים ביותר בעיצוב הזהות היהודית בהיסטוריה. לדבריה, ההיסטוריה היהודית היא סוג של 'עמק הבכא' - רוויה בדמעות של חורבנות, גלויות, רדיפות ושמדות. השיא כמובן הגיע בשואה, שעד היום משמשת לדבריה כמעין דת אזרחית במדינת ישראל המשגשגת והפורחת. החובה לזכור את ההשמדה ההמונית של העם היהודי מעצבת זהות יהודית של סבל קיומי ותחושת בדידות עמוקה.

אכן, לכשאנו בוחנים את התודעה היהודית בעיניים הלכתיות, קשה להתחמק מהדומיננטיות של חוויית הצער והסבל שבה. בלוח השנה היהודי אנו נפגוש חמישה ימים של תענית לזכר צרות שאירעו לעם ישראל לאורך ההיסטוריה; מדי שבת נבקש בפיוט 'לכה דודי' שירושלים החרבה תיכונן ושהשכינה תשוב למקומה (לכן ביום טוב שחל בשבת מדלגים על בתים אלה), ואשכנזים בתפילתם יערכו תפילת יזכור לקהילות שו"מ (שפירא, ורמייזה ומגנצא), שנטבחו במהלך מסעי הצלב במאה ה-11; מדי לילה, מקובלים וחסידים יערכו תיקון חצות, במהלכו יבכו על גלות השכינה ויבקשו

לה. היהודי יחוש אז יותר מחובר לעצמו, למקומו ולחברה שבה הוא חי. ממילא, ניתן יהיה לראות כיצד קיום המצוות מביא יותר ברכה לאדם ולעם. כל העמים יראו עד כמה "חכם ונבון הגוי הגדול הזה", ולא ישנאו אותו אלא ירצו לדבוק בו.

את המהלך שמבצע משה לקראת הכניסה לארץ אנו נדרשים לעשות גם בימינו. אכן, קל בקלות ליפול למלכודת שניסחה שרה בנבסה, המזהה את היהדות עם חוויית הסבל והמסכנות. אי אפשר להתעלם מן הטראומות וחוסר הסיפוק המתמיד שמלווים את הקיום היהודי לאורך ההיסטוריה. ועם זאת, אסור שזה יהיה השרר היהודי העכשווי. בארץ, כשעם ישראל חזר למקומו הטבעי לו, היהדות צריכה להקרין ביטחון ושלמות. היא צריכה להוכיח ולהראות בעין שקיומה מוביל לשמחה פנימית עמוקה. שהאוחזים בה מבורכים יותר, פורחים יותר, נינוחים יותר. אסור לבסס אותה על איומים מן הצפוי לבא (להינצל מחבלי משיח או לא להיענש בעולם הבא). אסור לאחוז בפרדיגמה שכגודל הסבל כן גודל השכר ("לפום צערא אגרא"). לא זו תורת ארץ ישראל. בארץ ישראל חובתנו להרות למה קיום יהודי מוביל לשלמות בעולם הזה, בחיים הריאליים.

לשם כך יש להדגיש את השמחה. לעומת חמשת ימי הצום בלוח השנה, יש להדר בחגיגת חמשת החגים (שלושת הרגלים, חנוכה ופורים). לעומת ההקפדה על דיני האבלות, יש להדגיש את עושרם של חיי המשפחה, שהמסורת מספקת. ובמקום לצייר את אלוהים כדיין חמור סבר, שחובה לציית לו, יש להציג את האמונה כדבר שממלא את האדם ומעניק לו ביטחון ויציבות. "כי מי גוי גדול אשר לו אלוהים קרובים אליו".

אני מאמין שקיום יהודי נכון הוא קיום שמח. הוא מוביל לתחושת סיפוק ואושר, אשר איננה מרחיקה את האדם מן החיים אלא גורמת לו לחוות אותם באופן מלא ועשיר. הוא אינו פורט על מיתרי הבדידות והצער אלא מהווה מקור אור לכל הסובב, עד שכולם רוצים לדבוק בו. גורלנו איננו להיות שנואים אלא נאהבים. לא בזויים בקרב העמים אלא מעוררי השראה. זו הפרדיגמה הנכונה של היהדות. כולנו צריכים להראות כיצד היא גם מתקיימת.

למרכיב כה מרכזי בקיום כל המצוות, עד שהיעדרה עלול להוציא את עם ישראל לגלות: "תחת אשר לא עבדת את ה' אלוהיך בשמחה ובטוב לבב מרב כל".

ומהי שמחה? שמחה איננה הנאה. שמחה אמיתית איננה תלויה בסיפוק צרכים כזה או אחר. שמחה היא תחושה פנימית של מלאות ונוכחות. היא משקפת מצב תודעתי מתמיד של חיות בריאה. אדם שיכור איננו באמת שמח. גם לא מי שנוטל סמים. אדרבה, הוללות וקלות ראש רק מרחיקות את האדם מן העצמי. והגם שהן נותנות תחושת סיפוק רגעית, הרי שבטווח הרחוק הן רק מאמללות את האדם יותר, שנותר בריקנותו. כדי להיות שמח אדם לא אמור לברוח מן החיים אלא לחיות אותם באופן מלא. שמחה היא תחושת מלאות פנימית, המקרינה החוצה ואיננה זקוקה לאף גורם חיצוני כדי להתקיים. איזהו עשיר?, הורו לנו חכמים, השמח בחלקו. על כן, אין זה מקרי שאת השמחה מצמיד משה ברוב הפעמים לעמידה "לפני ה'", בבית המקדש. כאשר אדם חוגג את חייו לפני האלוהים ומכיר את מקור הטוב, האני הפנימי שלו מועצם ומוגדל. נשמתו זוהרת. ואז מופיעה השמחה.

לאורך ארבעים שנות הנדודים במדבר, לא נמנע מעם ישראל לעמוד "לפני ה'" במשכן. אדרבה, מחנה ישראל היה אז קרוב יותר למשכן, פיזית וגם רוחנית, עד שאפילו שחיטת בשר רגילה הוא לא יכול היה לעשות שלא במסגרת הקרבת קרבן שלמים. ועם זאת, לא היתה שם שמחה, כי עם ישראל לא שכן אז במקומו הקבוע. לא היתה לו נחת, המלווה בתחושת מלאות. הוא היה אז חסר ביטחון, קיומו הכלכלי היה תלוי לחלוטין באלוהים והוא היה חסר בעלות על אדמה ונכסים. לכן המשכן לא יכול היה להוות אז מקום לשמחה. במקום זאת הוא היווה יותר מקום מאיים על כהנים ואנשים הקרבים אליו.

פרשת ראה מבשרת, שכל זאת עתיד להשתנות עם הכניסה לארץ. בית המקדש יהפוך ממקום קדושה המטיל מורא למקור של שמחה. עם ישראל נדרש לעלות ולשמוח בו. עליו לחגוג שם את הרווחה הכלכלית שבה יזכה ולקיים סעודות גדולות (קרבנות שלמי שמחה), שאליהן יצטרפו אחרים מעם ישראל, שלא זכו בהצלחה כמוהו. עבודת האלוהים תיעשה אז מתוך תחושת מלאות ושייכות, שכן אז היא תיעשה במקום הטבעי